

Bertha Zoltán

Földközelben

Bágyoni Szabó István költői kibontakozásáról

A föld szárnyra bocsát, visszafogad, megtart és elenged, küld és hív, óv és visszavár. A föld őselemként anyaföld, anyaöl, menedék – és örökkévalóság. Aki hű marad a földhöz, annak élete van, értéke van, lelke van. Föld és lélek: primordiálisan és (Carl Gustav Jung szerint) poétikusan is összetartozik; s aki hűséges hozzá, szülőföldjéhez kiváltképpen, az maradandó is egyben – nem fenyegeti gyökértelenség és elveszejtődés a káoszban. „A világban otthonának alapját a földre és a földbe helyezi a történelmi ember”; „a világ alapja a föld, a föld meg áthatja a világot” (Martin Heidegger). A tágas magyar szülőhaza a fűszálak és bogarak közötti otthonosságot – de a messzeségbe vagy kiteszítottságba és könyörtelen kisebbségiségbe űzött lelkekben a világ minden táján is a feltétlen ragaszkodást jelentette az elidegeníthetetlen saját identitáshoz. Spirituális földközelségben – *Földközelben* (egyik delejező versének címe is tanúskodik róla) – maradt Csoóri Sándor, de az amerikai magyar emigráns költő, Mócsi Ferenc is ezt a címet adta New Yorkban 1977-ben megjelent verskötetének, a kárpátaljai Finta Éva is az 1993-ban már Miskolcon kiadott könyvének („földközelben / horizontközelben” érezve létét) – és sorolhatnánk még. Az erdélyi Bágyoni Szabó István, a nevezetes Forrás-nemzedék markáns poétája 1976-ban ugyancsak *Földközelben* címmel adta közre debütáló verseskötetét. (Ugyanebben az évben a temesvári Mandics György verseskötete *A megtalált anyaföld* címmel jelent meg.) A szállóige vagy szálló metafora akár egymástól függetlenül is mindenütt hasonló (palackpostás) üzeneteket sugárzott: a világ magyarságának együvé tartozását, pneumatikus összeköttetését az ontológiai centrummal: a mindenségben is magához fűző földrajzi, történelmi, szellemi szülőhazához, a szétszóratásban, szétveretésben is a megmaradásra törekvő integer, egységes magyar néphez és kultúrnemzethez. Minden tájon az adott vidék szépségeihez, atmoszferikus múltjához, remélt jövőjéhez odakötődő ér-

BERTHA ZOLTÁN (1955) Debrecenben élő irodalomtörténész, kritikus, a Károli Gáspár Református Egyetem docense. Számos tanulmánykötete és monográfiája (többek között Sütő Andrásról, Bálint Tiborról) a határon túli, erdélyi magyar irodalommal foglalkozik. Utóbbi kötete: *Nemzet a csillagokban* (2016).

zületrengeteget árasztott. A föld tehát életközpont, amelyről Bágyoni Szabó István szerint „úgy írnak a költők, mint AKI MEGTART, ébreszt” (*Séta Liliom-Nyárban*). A „földet karolom keményen”, s „földem túloldalán fekete árnyam” – vallja (*Talán Odüsszeusz...*).

Az aranyosszéki származású Bágyoni Szabó István kora szerint inkább a második (Farkas Árpád, Király László, Czegő Zoltán, Vári Attila, Molnos Lajos, Gittai István, Paizs Tibor, Ferenczes István és a többiek képviselte) Forrás-generációhoz kapcsolódott, ám bemutatkozó kötete már a harmadik hullám (Szócs Gézáék) fellépésekor látott napvilágot. Mintha valamifajta összekötő szerepet szánt volna számára a sors: születésével 1941-ben az első, berobbanó Forrás-nemzedék klasszikusát, Szilágyi Domokost három évvel követte, s lendületét, alkotói szemléletét az utána következő korosztályok, csoportosulások is befolyásolhatták. Lírikusi világlátásában tehát modernista-avantgárdista, kísérletező és hagyományfolytató, folklorisztikus, dalszerű és szabadverses tendenciák keresztezték, rétegezték, bővítették egymást – régiséget és újszerűséget ötvöző nyelvezetében friss, üde, ugyanakkor jelentésmélységeiben megrázón sugallatos, korszakhangulatokat megrendítően kifejező dallamívek, metrikus és rímes formatechnikák sűrűsödtek össze. Reális és elvont szemléleti tulajdonságok. Precízen állapítja meg róla Kántor Lajos a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikonban*, hogy költészetét „a szülőföldhöz, az anyanyelvhez, a hagyományokhoz ragaszkodás hatja át anélkül, hogy megragadna az irodalmi tradicionalizmusban”. Poétikai sokszínűsége mellett főként konkrét képalkotó tárgyiaságát – a „tudatos szikárság, dísztelenség” vonásait – emelte ki korabeli kritikájában Adonyi Nagy Mária. Tarján Tamás pedig úgy vélekedik, hogy az alaptónus „szép zenéjű, míves sorokban önti a legtöbbször vívódó-meditáló gondolatokat”.

„Égalj és föld egyközel” Tamás Menyhért egyik versében, de az „elérhetetlen föld” Oláh János kivetítette, megteremtette sajtó vágyképe és légköre is egész nemzedéket indított a hatvanas évek végén. A föld s az abból sarjadó létteljeség mint életjelkép és egzisztenciális sorsszimbólum Erdélyben a rémisztő, pusztító sovén romániai kommunista diktatúra idején különösen erőteljes önanazonosságra törekvést demonstrált. „Itt a fa. Alatta / föld köve – kőasztal. / Vilámverte, veszteg. / Anyámnak késfenő; / engem vállravevő” (*Földközelben* – s a vers vége: „De a kő..., lök a kő / spirálja egyre följebb” – Filep Tamás Gusztáv szerint mintha Ady eltéphetetlen kötődést és relatív távolodást egyszerre szuggeráló „föfölddobott kőjére” is asszociálna); „csak véres csatáink voltak / csak szabadnapot kértünk / hogy megkeresztelhessük / elsirathassuk mieink / nincsenek ünnepnapok / csupán megőriztük nyelvünk / anyára ütő gesztusát / a fogak közti vacogást (...) csak elhessegettük / vetésünkről a seregélyeket” (*Utazásaim forradalmakban*); „S ti, – hegyipásztorok, őszi tüzeknek férfi rakói, / hol van a tűz-élesztő ballada, szép, híves ének!? (...) Szállj hát, tűzrakó ének, hajnalozók lakodalmán / légy az elégtétel s biztonság lankadó lángnak” (*Tűzrakó ének*); „Táncukban az öröm / kősziklából ácsolt” (*Pakulár-tor*); „s a feltámadásra verset énekeltünk / s a feltámadásra verset énekeltünk / világ bánatára

/ világ örömére" (*Feltámadás verssel*). A jellegzetes erdélyi, székelyföldi, nagyhegyi, havasokbéli archaikus népi kultúra megtestesítői, erdők, fenyvesek, mezők, kaszálók, legelők benépesítői s az egyetemes magyar nemzeti kultúra régi és újabb nagyjai, a vészterhes magyar história hősei és példaóriásai, Dózsa, Apáczai, Tótfalusi, Berzsenyi, Munkácsy, Csontváry, a modern apostoli lelkületű faluművelő, népnevelő, nemzetépítő (és nem melleleg „földi”) Balázs Ferenc („Sorsom már nem az enyém... / Biztos mozdulataimban / paraszt-tornácok huzata jár át” – *Sorsom*) és megannyian mások jelzik a történelmi tudatosságot és folytonosságot – s mind a Házsongárdi temetőben is nyugvók. Példájuk, tanításuk átörökítése a mai írás- és énektudó részéről is személyes tanúságtétel, hitvallás, bizonyoságvállalás: „fölsétálnak nagybetűim rendre a hegybe / heltai uram pincéjébe, tótfalusi atyám udvarába” (*Utolsó jegyzete*). A *Halotti beszéd* felidézésétől („látjátok feleim / nagy volt meghalt / nagy lett” – *Feltámadás verssel*) velőt rázón gyönyörű népdal-parafrázisokon keresztül („Ingadozó nádszál hozzáam miért hajlál / ha mint erős erdő mellettem nem állál” – *Ingadozó nádszál*) szuggesztív életképekig („Itt gyűjtenek – / ott még kaszál egy / égő hátú csapat. / Lecsurantja / savas nyálát / a Nap” – *Kaszák ideje*) és kedélyes („hívogató”, „esőváró”, „duruzsoló”) mondókákig, igéző rigmusokig, ráolvasásokig („Kutyák ugatnak... / Állj ki! / Hátadon van-e a / lájbi? – *Mondóka*), parabolikus mesékig (*Az erdő meséi*), balladás elbeszélő költeményekig, expresszív leíró zsánerekig, stilizáló vallomások helyzetrajzokig terjed a változatos formanyelv színképe. Hogy aztán együttesen alapozza meg egy kiterelvényesedő költői életmű varázslatosan gazdag egészét.

A hetvenes évek végére a Forrás-nemzedék mindegyik áramlata megmutatta már magát, de az előttük járók is szintézisalkotó korszakukat éltek – valamilyen különleges öntanúsítása, önfelmutatása zajlott akkor az erdélyi magyar költészetnek. Nemzetmentő, értékvédő jelentőséget nyert minden leírt hiteles szó – Kányádítól Lászlóffy Aladárig és Lászlóffy Csabáig, Páll Lajostól Magyarai Lajosig, Palocsay Zsigmondtól Vásárhelyi Gézáig, Kenéz Ferencig, Csiki Lászlóig. Ebbe a kiemelkedő vonulatba illeszkedett Bágyoni második verskötete, a *Végtelen reggel* (1980). Borítóján a szerkesztő, Jancsik Pál így fogalmazza meg pontos meglátásait: „Élményeit sajátos költői formába tudja önteni, melyben a népi hangvétel eredeti módon ötvöződik a modern költészet szabadabb képszerkesztésével. A központozás elhagyása, a versmondatoknak csak az értelem-től tagolt szabad áramlása olykor kissé szürrealisztikusan lebegővé teszi költeményeit. Föl-föltűnnek bennük a szűkebb szülőföld, az Aranyos menti táj képei, a gyermekkor emlékei, ezeknek a mai valóság realisztikusabb jelenléte ad megfoghatóbb, érdekesebben kitapintható alakot. Máskor történelmi korok hangulataiból vagy alakjai köré csapódik ki a vers, mondanivalója azonban a mai olvasóhoz szól, a mindenkori humánusra, az emberi értékekre figyelmeztetve.” És élénken aggódva ezekért az örök értékekért és létminőségekért, hiszen a méltó, autentikus emberi és nemzeti létezés folytonos fenyegetettségének, veszélyeztetettségének közegében és légkörében bizony bajjívó szenvedéllyel lehet csu-

pán ellenállni a sorvasztó erőknek és létrontó hatalmaknak. A természetes vagy természeti, energikus vagy keservesen kiküzdött reményt kereső lélek számára a nyomasztó félelmetesség soha nem kerülhető meg; a legapróbb életmozzanatok, tárgydarabkák is lehetnek fájdalmas, sebejtő jelek, intő vagy ijedelmes rezzenések: még a járdák is „kötszerszalagoknak” látszanak. S amikor „nem történt semmi épphogy állt a front [...] rejtett istenem mindent egyhelyütt / napos csibét és kondorkeselyűt / véres combot felsebezett ágyéket / és tetveket hogy húsunkat egyék ott”. Elhurcoltatás, kuláküldözés, kolhozosítás, falukifosztás, forradalomleverés kép- és hangfoszlányai áramlanak fel átkos zsarnoki időkből és traumatikus terrororkorszakokból – a XX. század trianoni, háborús, bolsevista poklaiból („nincs szabotálás, itt vannak a rajontól”). Gyilkos megsebzettség, súlyos sérülékenység múlhatatlannak tetsző évadán „a bozót / megfojt”, „tűnnek liliom-álmok”, s a Nagy László-féle vizionárius látvány- és látomászuhatokhoz hasonlatos intenzív-drámai képzetáradásokba emésztőn szüremkednek be a történelmi kínok és gyötrelmek emlékképei; „szatmári béke”, „kényszerű békekötések”, „aradi hosszú kötél”, lelőtt és lekaszabolt és „menekülő katonák” szörnyű sorsjelképeibe sűrűsödik a leveretés, a veszteség, a kiheverhetetlen megaláztatás sors- és létszerű nyomorúsága (*Séta Liliom-Nyárban*). S ezzel a siralmas léthelyzettel („rendre megszokom veréseim”) perlekedik a számvető-összegző hosszúverses poémák bujdosó-szenvedő szegénylegényekkel rokon lírai hőse, aki (a kolozsvári lakótelepek emberidegen betontömbjei között) Bornemiszával együtt sóhajtja a magyar üldöztetés lényegkimondó de profundis imádságát („vajon s mikor leszen”...), s Dózsát, Tinódit, Szkhárosit, Széchenyit idézi és invokálja erkölcsi szövetségkereső, morális igazságtevő indulataiban, háborgásaiban. Jajongások, kiáltások („ki-kikiáltunk / az összkomfortos semmibe”), busongások érzelmeitől hanyattatva. „Jaj, hol a tiszta szó, az egyenes, a megálmodható / a nyugalom-lelkű, liliom-álmú, hűség-madaras, bennünkerengő?” Nagy parlagok, Ady ugarmotívumait is parafrazeáló és variáló víziók kerengenek, s ahogy Ady bölcs aforizmájában, szentenciózus axiómájában „kis nemzetnek még lélegzetet vennie is radikálisan kell”, úgy itt is a vitalitást fokozó borból „HATALMASAT NAGYHATALMASAT / KISNÉPEK / TUDNAK IGAZÁN INNI”.

A megkapaszkodás vágya növeszti és élteti Tompa László magányos fenyőjét, az erdélyi költészet egyik alapszimbólumának számító tüneményét; a kopár sziklába fogódzva is életet fakasztani képes helytállás és kitartás csodálatos jelenségét. Reményik Sándornál a karszti sors is ilyen kegyetlen létharc modellje. A minden kíméletlen körülmények ellenére történő mégis-megmaradás etikája és esztétikája tömörül e fátumos látomásokba. Bágyoninál – újabb szomorú évtizedek múlva – egyedüllétében és vigasztalan magára hagyottságában a magányos fenyő immáron csak „hangszerszóló” lehet, s pusztulás a végzete. Ezért reménytelibb a társas küzdelem a túlélésért: „nem a fenyő / s nem a magányos nincs is olyan / nincs árva-fuvolás zenekar / a fenyő egymaga belehal belehal / nem a fenyő / inkább a tölgy a jegenye az akác”. Farkas Árpád, Ma-

gyari Lajos és mások is a klasszikus erdélyiek toposzait átírták, újraértelmezték, tovább egészítették. Mítosztalan már ez a fenyveserdős erdélyiségkép – de feladhatatlan, engesztelhetetlen hűséget és lelkiismeret tanúsító. És újabb és újabb életstratégiákat követelő. Így összekapcsolódnak, és akár kontrapunktosan is egymásra épülnek ezek a hívószavas erdélyi szóképek, önszemléleti sorsmetaforák, metafizikai látványképletek. Egymás érvényességét nem gyengítve, hanem erősítve. Sorsminták és poétikai tradíciók: összetett bőséggel ötvöződnek a költő verseiben. (Egy későbbi alkotásában – *marosvécsi groteszk* – konkrétan is megjeleníti a báró Kemény János marosvécsi kastélyában összegyülekező helikoni írók számára oly kedves és nevezetes nagy kerti kőasztalt: „a szó várát körülzalúzták / terveztek tornyot harangszépítést / ülték körbe a tölgyfaasztalt”; „a Vár ma rongyos félangyalok fészke”; „sírjaikban forgolódnak a műzsák”). Dsida Jenő meghatározó-megrendítő utcaseprő-rajza ugyancsak a sorsvállalás eleven mintájaként idéződik föl, a szolidaritást és az időtlen minőségigényt erkölcsi imperatívusszá tágítva („Mert kell söpörni! Mindig kellett!). S ha „siratjuk az olvasót a XXV. századit” (*Első vacsora*): a kortárs Szócs Géza *Kérdések a XXVI. század költőjéhez* című verse is eszünkbe juthat: amelyben országrontó idegen talpak tapossák a szent szülőhaza földjét, és a lovasszobrok melléig ér fel már a tűzvész.

Szerves műfaji-tematikai, stiláris, hangnemi, tropológiai szálakkal kötődik, ágyazódik bele a szuverenitásban is a sorsköltészeti vállalást híven teljesítő lírikus versvilága az erdélyi és az egyetemes magyar eszme- és irodalomtörténet színes vonulataiba. Az archaikus intonációjú, legendás-balladás történetek, zsoltáros lamentációk, panaszdalok (*Leánykő, Én, bolond szekeres, A messzeringó*) a bartóki-kodályi művészetmodell ihletettségében fonja össze a mélylélektani törvények ősi és a modern psziché jelenkori szaggatottságának hiteles kifejezés módjait, szólamformáit, regisztereit. Izzó feszültséget teremtve, tüzesen elmentéses szenvedélyeket ütköztetve, birkóztatva. (Fodor András „a szavakban feszülő belső energiák effektusait” dicsérte kiváltképpen.) Ha Nagy László „káromkodásból katedrális” épített volna, Illyés Gyula Bartók zenéjét „káromlással imádkozónak” érzékelte, Németh László szerint a drámaiság lényegében „istenkáromlás az istentiszteletben”, Nagy Gáspár első falusi-paraszti nyelvműlékei „káromkodó és imádságos szavak” voltak – itt ugyancsak „két paraszt jön / árnyékuk reszket / imát motyogva / káromkodva / (egyik világvége / másik világkezdet)” (*± egy költő*). Világidők sodrában: a tésztagyúró, kenyérsütő öregasszonyok, a házvégi kertben ráncosodó vénemberek: „kis népeket megtartó ösztönökkel”, a történelmi önvédelem késztetései szerint mozgolódnak még. És népiség, magyarság, európaiság, világszellem (a „szellem vándormunkásai” képviselte, a „szó világszabadjegye” demonstrálta) eszményei: mind nemzeti klasszikusaink sajátjai. A keresztyén hit, tudás, jellem legnemesebb hősei, a bibliai prédikátorok, Szkhárosi, Heltai, Apáczai, Misztótfalusi, Bod Péter, Mikes Kelemen, a későbbiek, Berzsenyi, Csokonai, Petőfi, Ady, Kós Károly, József Attila, Nagy László, Szilágyi Domokos, Hervay Gizella, Kallós Zoltán: Bágyoni

Szabó egész kis költői portrécsarnokának benépesítői. Magatartásuk, üzenetük, erdélyi és magyar csillagfényük: a szellem eligazító jelzőfényei. Megidézésük (különleges szöösszetételekkel is: „ady-hullókő”, „villám-csokonai”, „légy fegyelmezett-alázat”) lélek és elme szövetkezése a gonosz ellen. Balázs Ferenc a szőlőhegyen is eltökélten és elhivatottan gondolja el: „még egy iskola ez az egy / felröppenünk európaig”. Fantáziabő nyelvi gazdagság, villanó lényegkimondás, változatosan szemléletes és elvonatkoztatón-egyetemesítőn intellektuális előadásforma jellemzi a költő versalakító dinamizmusát. Ritmusos, rímes, dallamos, prózaverses alakzatok sokasága közvetíti a fájdalmas közérzet gomolygását is; hogy lelki örökségünk már fogyatkozóban, „rajzosarcú birsalmatekintetű aggastyánaink” hagyatéka veszendőben, s mi sirathatjuk: kisnyelveknek „kések helyett szóval metszik el torkát”. „Fordított” lesz így a feltámadás; nincs virágvasárnap, de nagypéntek sem – hiszen maga az üdvtörténet lehetősége bizonytalanodott el. Legfeljebb „versvirágvasárnap” remélhető vagy képzelhető még el.

Költeményeiben Bágyoni Szabó István „a hazai értelmű és tartalmú, magunkat kifejező, bennünket felmutató gondolati líra méltó teljesítményeit hozta; formailag pedig kidolgozni látszik, sikerrel, egy a tehetségéhez, érdeklődési köréhez (az „emlékező” költők fajtáját szaporítja) adekvát verstípust és stílust, melyben tájizek (sajátos zamatok, észjárás) jelentkeznek, korszerű és egyéni feldolgozásban” – állította méltán Lászlóffy Aladár. És *Magyar irodalom Erdélyben, 1968–1989* című összefoglaló, enciklopédikus irodalomtörténeti kézikönyvében Pomogáts Béla is joggal hangsúlyozza tradicionalitás és experimentalizmus komplexitását ebben a lírai törekvésben, „az epikai elemekkel dúsított, szövegvilágában az avantgárd hagyományaira is emlékeztető” hosszúversek, szonettkoszorús vagy egyéb nagykompozíciók nyomatékos szerepét, s példaként a *Zuhanó ablakkeretek* című művet említi (amely mottója szerint „egy földrengés költő-áldozatairól” szóló mementő), hogy abban a szerző „a lettrista költészet eljárását használta, a sorok között bújtatva el a közismert székely balladát (‘Tizenkét kőműves legyen ott’).”

S aztán az egyre „összetettebb képiség, olykor tudatosan szétrobbantott versmondat, tárgyiasabb szemlélet, elmélyültebb gondolatiság, a nyelvi játékokban való tobzódás is része költészetének – kerete pedig nem archaikus világ, hanem a blokkalakba szorított ketreclét –, amelyből gondolatban sokszor visszatér még ahhoz a világhoz, amelyből elindult” (Filep Tamás Gusztáv). A (természetesen a „szabadtéri börtön” fogalmát és atmoszféráját is involváló) *Nyitott cella* (1982) című kötet groteszk utalásai – mint Nagy Gáspár telitalálatos „szabadrabok” fogalmának képzetkőrei – a közép- és kelet-európai terror- és börtönlét stációjára mutatnak. A valóság abszurditására – s az abszurditás valóságára. Ahogy Albert Camus is látta: hogy a nyugati írók a valóságban rejlő abszurditást írják, a keletiek pedig az abszurd valóságosságát, a képtelenség tomboló realitását. A romlás, a kiszolgáltatottság közérzetét. A bedeszkázott ablakszemek metaforája (Tollas Tibor börtönversében: „Bebádogoztak minden ablakot”; Kányádi Sándornál „bedeszkázott szökőkutak” várják az ordas telet; Farkas

Árpádnál a vakságnak-némaságnak jelképe a „befalazott szószerk”) egyébként Misztótfalusi-reminiscencia – amit egyik poémájának mottójában (Csöndholnap) citál is Bágyoni: „Embernek szemit, háznak ablakát, hazának hírit deszkázzák.” És tovább öröl, emészt a „felszaggatott fájdalomvezeték”, a szét-szabdalt, süllyedő, „hegycsuszamlásos” ország, a „tapasztott száj”, a mérgezett élet, a lekéselt megváltás minden iszonyú tapasztalata. „Vigyázzállásban. / Kristálycellákban katonák. / Nyitott cellablak. / Kifelé is befele. / Befelé is kifelé” (Pihenőállás). Anyanyelvvesztés („névtelenség”, „anyanyelvtelenség”) éva-dán „nyelvek alatt / vonaglanak a verssorok” (A 2000. látomás); „mondatom / kettébe szelve / szeleket feszít az elme / besúgja titkom kiadja / vércseszárny csapkod / riadva” (Sorok egy madárért); „hontalan / szakadoznak a kötőszók” (Szétszedett ejtőernyő – avagy: a mondat zuhanása); „félrevert harang a völgy”, „égő húsú nép a fenyves” (Erdőtűz – Radnaborberek); „tátongnak rám huzatos cellaaj-tók / kiégett szememben égnek” (Kihallgatás).

A válogatott versgyűjtemény – A pók kivégzőudvarában (1997) – és az azutáni Az abbamaradt mondat (2004) mintegy összegzi e markáns líra sajátos vonásait. Amint Lászlóffy Aladár summázza: „ennek a lírának érzékelhető karaktere, összhatása, alaphangulata van”; „határozottan történelmi nép-, én- és helyzet-tudata”. A próza-, napló-, esszé-, kritika-, tanulmányíró, műfordító Bágyoni Szabó István pedig a költészetével összhangban kiteljesedő egész sokszínű, sokműfajú életmű-univerzumot is felboltozott. Csak legújában is impozáns kötetben jelent meg egybefogva három „otthonirodalmi” sorsregénye (Kések ideje, A lovak estére hazaérnek, Képek a porból), nagyszerű regénytrilógia-remeke: Erdélyi hármassoltár (2015) főcímmel. A „magyar prózát sajátos ízekkel gazdagítja, erősítve azt a vonalát, mely kemény erkölcsi kételyeket és közösségi problémákat fogalmaz meg modern nyelvhasználatával, izgalmas arányteremtéssel” – ajánlja borítóján a könyvet Zalán Tibor. (Az először 1979-ben közreadott Kések idejéről írta annak idején Mészely József: „A történelem változásaira, a jelen gondjaira érzékeny író fokozatosan tájol be egyéni életsorsok bemutatásával gyermekkorának élményvilágába, egy tájegység, Aranyosszék falvainak jelenébe és múltjába.”) – Krónikás tudósítások, vallomások, emlékezések, beszélgetések, interjúk, önéletrajzi naplójegyzetek, levelek, dokumentumok, kisesszék, publicisztikák, közéleti írások, hungarológiai, nemzetvédelmi, nemzeti-önismereti eszme-futtatások, elmélkedések (Németh László megnevezésével: „nemzet-ragasztó” gondolatfutamok) sora foglaltatik Az idő festett orcái (2010) és Egy íróasztal vendégei (2015) című könyveiben. (Amelyek mind együtt: az „idő visszapillantó tükre”, „élő történelem, kincs az utókornak” – Szíki Károly laudációja szerint is.) S mindez pedig csak jelzése egy kiemelkedő oeuvre sok-rétű dimenzióinak. Amelyben a konténer fogalma a nyolcvanas évek végén a Kolozsvárról Budapestre települni, menekülni kényszerülő író sorsmetaforája lett. Versdarabok egy konténerből: egész ciklus íródik e gondolatkörben (naplók, memoárok mellett). S az egyik variáció – (ihaj!) – így hangzik a kincses város kiürüléséről, tönkremeneteléről: „ez a város olyan város / itt tanyázik kilenc

vámos / mellüket díszíti jelvény / rájuk vár kilenc szerelvény // ez a város üres város / kiüríti a szélh(v)ámos". A tragikomédia a magyar sors keserű látlete. Az „egészet is részekre osztják / szelik Erdélyre és Partiumra / ki szórakozik? ki nem unja?" – szól az autentikus magyar planctus. S ha van vigasz: az aligha a történelemé. Hanem inkább a szellemé. Amelynek gyökerei a transzcendens szférákig és igazságokig érnek (Karl Jaspers szavai szerint is). Hogy a humánumnak is legyen hazája, lelki birodalma: „haza a magasban". A teremtő géniusz lakta tartományban: éthosz, művészet, költészet gyógyító bűvkörében.

BOLDI: Jó Pásztor (márvány, 103×65×37 cm)

